

NICOLAE IORGA ȘI LIGA CULTURALĂ

de GHEORGHE MEDIAN

Între personalitățile proeminente ale culturii românești din prima jumătate a secolului nostru, Nicolae Iorga ocupă un loc distinct. Om de vastă cultură, istoric de talie mondială, politician, el a desfășurat o activitate uriașă — publică, științifică, culturală, — fiind martorul și participantul activ la toate marile evenimente cu care societatea românească a fost confruntată în timpul vieții sale. Numele istoricului este legat de marea răscoală din 1907, care l-a relevat ca pe unul din cei mai dârji apărători ai țărănimii, de realizarea unor largi reforme democratice (împroprietărirea, votul universal ș.a.) și în mod deosebit de realizarea statului național unitar român.

Implicarea în toate aceste evenimente i-a fost dictată istoricului de conștiința înaltei misiuni sociale și morale pe care considera că o are de îndeplinit față de poporul său¹, pe care l-a servit cu toată puterea ființei sale.

Desprinzînd din uriașa activitate depusă de marele patriot pe cea îndreptată în direcția realizării unității naționale, ne-am propus în comunicarea de față, să reliefăm activitatea desfășurată în cadrul Ligii Culturale.

Înființată în anul 1891 la București, de un grup de tineri ardeleni care studiau în capitala regatului român, în scopul „de a întreține continuu vie, pe baza culturii naționale conștiința de solidaritate în întreg neamul românesc”², Liga Culturală a desfășurat în primii ani de existență o bogată activitate, manifestată prin sprijinirea presei, școlilor, tinerețului și asociațiilor românești din teritoriile aflate sub dominația Austro-Ungariei, prin redactarea unor memorii adresate străinătății care făceau cunoscută situația românilor neliberi, și prin organizarea unor mari întruniri de protest față de politica de deznaționalizare dusă de autori-

---

¹ I. Agrigoroaie, *N. Iorga și situația României la sfîrșitul primului război mondial*, în *Din trecutul județului Botoșani*, 1974, p. 223.

² *Statutele Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor*, București, 1892.

tățile austro-ungare împotriva populației românești cuprinsă între granițele imperiului. Activitatea Ligii Culturale în acești ani s-a concretizat în înființarea a numeroase acțiuni în multe localități din țară, tăria acțiunilor fiind garantată și de faptul că ele aveau tacit asentimentul guvernului român, din conducerea Ligii făcând parte chiar unii membri ai acestuia.

Entuziastă în anii începuturilor, activitatea Ligii Culturale a cunoscut o involuție accelerată, mai ales după 1900, manifestată nu numai prin scăderea numărului secțiilor din țară, dar și prin reducerea acțiunilor organizate, care se vor mărgini doar la sărbătorirea unor date istorice ca 24 ianuarie, și 3/15 mai, împărțirea de premii unor școlari merituosi și nevoiași și ținerea unor congrese anuale. Totodată Liga nu avea un sediu propriu, era servită doar de un singur funcționar, iar bugetul anual ajunsese la numai 3.000 lei³, total insuficient acțiunii de propagandă al cărei rol devenea din ce în ce mai important. Toate acestea constituiau rezultatul a ceea ce N. Iorga numea „victoria partidului nemișcării în Liga Culturală”⁴.

În primii ani ai secolului XX — pe fundalul amplificării luptei de eliberare națională a naționalităților aflate sub dominația austro-ungară, exploatarea națională se va accentua. Ea va fi resimțită acut de românii din Ardeal și Bucovina care trebuiau ajutați și susținuți în eroica lor luptă de rezistență. În condițiile în care statul român legat prin tratatul de alianță cu Tripla Alianță din 1883 nu putea susține oficial această luptă, rămânea Ligii Culturale sarcina de a crea acea solidaritate națională, capabilă să ofere românilor subjugați ajutorul moral de care aceștia aveau nevoie. Dar așa cum se afla în acești ani, Liga nu putea nici pe departe să răspundă cerințelor care i se puneau în față. Ea trebuia reorganizată pe baze noi, îi trebuiau alți oameni care să o conducă, alte forme de activitate mai eficiente.

Momentul care a însemnat regenerarea Ligii Culturale e marcat de alegerea în Comitetul executiv al acesteia, în anul 1907, a istoricului N. Iorga, care prin rolul jucat trebuie considerat și a fost pe drept cuvânt principalul inițiator și animator a celor mai multe dintre acțiunile inițiate de Ligă, în ultimă instanță, sufletul ei. Secția București a Ligii în raportul pe anul 1912 sublinia: „Printr-o muncă uriașă de ani de zile fără de preget și fără precedent a izbutit — precum știm cu toții — a da o viață nouă Ligii Culturale și a devenit în ochii tuturor bunilor români grație devotamentului nemărginit față de idealurile noastre un

³ N. Iorga, „Salvați Liga”, în „*Neamul Românesc*”, an III, nr. 74, 22 iunie 1908, p. 159.

⁴ N. Iorga, „*Neamul Românesc*”, an I, nr. 7, 1 iunie 1906, p. 104—105.

adevărat părinte sufletesc al Ligii, cu ale căror năzuințe s-a identificat⁵.

Alegerea lui Nicolae Iorga în Comitetul executiv al Ligii și apoi desemnarea sa în 1908 ca secretar general, se datora marelui prestigiu științific pe care savantul și-l cucerise, acțiunilor sale anterioare pe linia realizării unității românilor, manifestată prin editarea unor lucrări privind trecutul românesc și începând din 1906 a ziarului „Neamul Românesc”, și nu în ultimul rând, popularității de care se bucura în rândul maselor, mai ales în urma răscoalei din 1907.

Primul obiectiv pe care N. Iorga l-a avut în vedere după alegerea în conducerea Ligii, a fost acela de a preciza mai clar scopul activității acesteia, pentru ca plecând de aici să stabilească cele mai eficiente modalități de acțiune. „Liga Culturală — nota N. Iorga — este înainte de toate, cum o arată și numele ei... o instituție de cultură națională, a cărei sarcină este... de a întreține continuu vie pe baza culturii naționale conștiința de solidaritate în întreg neamul românesc”⁶. Fiind o instituție deasupra partidelor politice, neavând deci mijloace de acțiune politică, ea trebuia să-și realizeze menirea prin cultură... „pentru că numai cultura poate să statornicească, să păstreze și să întărească până la entuziasm și spirit de jertfă puteri uriașe, cărora nici o tiranie nu li se poate împotrivi, legături de solidaritate națională între cei care vorbind aceeași limbă au același suflet”⁷. În ceea ce privește această cultură, N. Iorga înțelegea prin ea „toate mijloacele prin care un popor se poate ridica moral și material și fără stăpânirea cărora orice năzuință politică a lui e zadarnică”⁸. Devenea clar că activitatea Ligii căpăta un caracter tot mai pronunțat politic, firesc de altfel, întrucât „orice lucru cultural odată ce e pus în legătură cu osebiri naționale firești și logice, are o latură politică”⁹, latură al cărei obiectiv fundamental era realizarea unității naționale a tuturor românilor. Un asemenea obiectiv presupunea o temeinică acțiune din partea Ligii, în vederea mobilizării întregului neam românesc, o muncă stăruitoare „pe toate terenurile... colaborarea în același sens, după aceeași concepție, potrivit cu aceleași principii a Românilor din toate locurile, fără nici o deosebire de clasă, în toate domeniile vieții naționale”¹⁰.

⁵ Arhivele Statului București. Arhiva istorică centrală, Fond Direcția poliției și siguranței generale. dosar 73/1912. f. 512.

⁶ *Calendarul Ligii Culturale pe anul 1910*, Tipografia „Neamul Românesc”, Vălenii de Munte, 1909, p. 23—24.

⁷ *Ibidem*.

⁸ N. Iorga. *Un răspuns Luptei*, în „Neamul Românesc”, an IV, nr. 29, 25.III. 1909, p. 458.

⁹ *Calendarul Ligii Culturale pe anul 1910*, p. 27—28.

¹⁰ N. Iorga. *Chestia Națională: datoria Românilor și a Românilor nellberi*, în „Neamul Românesc”, an IV. nr. 129. 15 noiembrie 1908, p. 2193.

Liga trebuia să cheme la acțiune și să mobilizeze toate clasele sociale, pentru că realizarea unității naționale nu putea fi decât rezultatul acțiunii întregului popor. În acest sens, putem sublinia faptul că lui N. Iorga îi revine meritul de a fi orientat acțiunea ligii spre masele populare „care și ele, considera el, și-ar avea dreptul la atenția unei Ligi regenerate după cerințele timpului”¹¹.

În întocmirea programului Ligii Culturale, N. Iorga a pornit de la necesitatea includerii unor acțiuni menite în primul rând să popularizeze ideile acesteia. Între ele foarte importantă prin consecințele pe care le-a avut, a fost propunerea vizînd ținerea congreselor anuale ale Ligii de fiecare dată în altă localitate. Prin tradiție aceste congrese se țineau numai la București, unde „delegații puținelor secțiuni din țară aveau un rost foarte îngust pe lângă al delegaților Bucureștiului... iar Congresul se pierdea în haosul marelui oraș...”, „A purta Congresul dintr-un oraș în altul — era de părere N. Iorga — înseamnă a populariza scopurile Ligii, a-i duce pretutindeni cuvîntul de viață națională, îndemnul spre o muncă statornică în vederea celor mai înalte idealuri, a celor mai adevărate nevoi sufletești, și a celor mai legitime speranțe. Înseamnă pe de altă parte, a face ca delegații să cunoască din toate părțile țării tot ceea ce în domeniul trecutului, al artei, al frumuseților naturii, al dezvoltării vieții moderne e în stare a crește conștiința de noi înșine, de tradițiile, de însușirile, de bogăția materială și morală, de chemările și datoriile noastre”¹².

Conform acestei hotărîri, începînd din 1908, congresele se vor desfășura la Galați (1908), Iași (1909), Ploiești (1910), Craiova (1911), Piatra Neamț (1913), revenînd la București de-abia în anul izbucnirii primului război mondial. Roadele unei astfel de inițiative vor apărea curînd, dovada constituînd-o că între 1910—1911 au fost înființate în țară în localități urbane și rurale zece noi secții ale Ligii: Roman, Piatra Neamț, Tîrgu Neamț, Drăgășani, Turnu Măgurele, Stîlpu (Buzău), Parachioi (Constanța), Valea Călugărească (Prahova), Negoști (Bacău), Mihăileni (Dorohoi)¹³.

În ceea ce privește acțiunile concrete inițiate de Liga Culturală în această perioadă se remarcă faptul că au fost menținute unele cu tradiție (sărbătorirea datelor importante din istoria națională), dar marea majoritate sînt acțiuni noi, rod al inițiativelor lui N. Iorga. Între acestea se impun a fi evidențiate cele vizînd masele țărănești spre care N. Iorga îndreaptă atenția Ligii cu convingerea că stimularea conștiinței naționale a celei mai numeroase clase sociale era o îndă-

¹¹ Barbu Theodorescu, *N. Iorga, Editura Tineretului, f.a., p. 226.*

¹² *Calendarul Ligii Culturale pe anul 1910, p. 18.*

¹³ *Activitatea Ligii Culturale de un membru al Ligii, Vălenii de Munte, 1912, p. 27*

torire a Ligii, de realizarea acestui lucru depinzând în mare măsură în-deplinirea misiunii sale. În acest sens N. Iorga va face un apel către secțiile Ligii cerind secțiilor de la orașe „să aibă sucursale în centrele orășenești ale județelor, iar de aici să plece în propagandă culturală, care să intereseze în cea mai mare măsură și satele, în care trebuie stabilite sucursale culturale ale Ligii, având în frunte pe învățători „... care... vor explica sătenilor că Liga le va da în schimb publicații folositoare și li va sta la îndemână și în alte privințe, organizând între dinșii concursuri agricole, de porturi românești și cîntece populare etc. Astfel, o secție întradevăr activă a Ligii, va trebui să fie în legătură prin sucursalele sale cu toată viața culturală a județului”¹⁴.

Între acțiunile organizate de Liga Culturală în localitățile rurale, în spiritul apelului lansat de Nicolae Iorga, de o mare popularitate s-au bucurat concursurile agricole — de plugărie. Un asemenea concurs s-a desfășurat la Mircești (Focșani) în aprilie 1910, având 23 de concurenți, primii trei fiind recompensați cu câte un plug perfecționat cumpărat din fondurile Ligii. Mai important decât concursul în sine a fost faptul că în fața sătenilor care au asistat la concurs, profesorul C. Demetrescu a expus ideile Ligii Culturale lămurind sătenilor rostul acesteia¹⁵.

Un alt gen de manifestare cu largă audiență inițiat de Ligă în localitățile rurale la sugestia lui N. Iorga l-a constituit șezătorile. Faptul că la aceste șezători participarea era mare a făcut pe N. Iorga să recomande secțiilor Ligii inițierea unor asemenea manifestări în cadrul cărora alături de cîntec și joc se puteau prezenta diferite aspecte privind istoria poporului român, făcîndu-se astfel educația patriotică sătenilor. Astfel în 1914 în localitatea Balcani-Tazlău, județul Neamț, s-au organizat 8 șezători unde s-a discutat despre limba și cultura noastră națională și despre legăturile pe care le au românii de pretutindeni¹⁶.

Tot în scopul stimulării conștiinței naționale Liga Culturală a inițiat și o serie de conferințe la sate, în cadrul cărora erau prezentate diferite aspecte privind istoria și cultura poporului român insistîndu-se asupra unității românilor. Între localitățile rurale în care conferințele s-au desfășurat cu regularitate se numără satul Roznov-Neamț, unde s-au ținut un mare număr de conferințe despre „Conștiința națională”, „Neam — Țară”, Cercetarea cărților din biblioteca populară”, iar săteanul Constantin Vrinceanu vorbea despre „Sentimentul solidarității”. Fiecare conferință era urmată de coruri și dansuri¹⁷.

¹⁴ Op. cit., p. 20—21.

¹⁵ *Serbările Ligii Culturale la Focșani*, „*Neamul Românesc*”, an V, nr. 43, 5 aprilie 1910, p. 682—683.

¹⁶ Arhivele Statului București, Arhiva istorică Centrală, Fond Direcția Poliției și Siguranței Generale, dosar 73/1912, f. 502.

¹⁷ *Activitatea Ligii Culturale de un membru al Ligii*, p. 20—21.

O acțiune de importanță excepțională în activitatea de propagandă desfășurată de Liga Culturală căreia N. Iorga i-a acordat o atenție cu totul specială este aceea de tipărire a unor lucrări privind trecutul românesc, lupta seculară a românilor pentru libertate și independență națională, pentru unitate politică, marele istoric considerând cartea ca un mijloc deosebit de eficient de educație patriotică a maselor, de formare și consolidare a conștiinței naționale.

Desigur, nu orice cărți erau în vederile Ligii, ci mai ales „acelea care ar putea trezi conștiința națională în săracii neamului, cari prin această conștiință a lor îi pot face puterea ce mare și cu totul necesară și ea va alege deci, acele lucrări prin care să se amintească mai mult unitatea elementară și esențială a neamului nostru”¹⁸. Prima lucrare tipărită de Ligă a fost vechea Cronică a lui Mihai Viteazul scrisă de un credincios al fraților Buzești, Nicolae Iorga recomandând pentru viitor editarea unei culegeri „din cuvântările de cuprins național ale lui Kogălniceanu și mai ales o carte de cetire menită să trezească simțul de neam în toți cei ce vor avea-o în mână, o carte care să fie în stare a înlocui, măcar în oarecare măsură, școala, care din ce în ce va lipsi mai mult românilor din provinciile înstrăinate ale pământului românesc”¹⁹.

Se impune însă a fi remarcat faptul că majoritatea lucrărilor editate de Liga Culturală au aparținut lui Nicolae Iorga. Referindu-se la acest fapt, unul din participanții la Congresul Ligii ținut la Craiova în 1911 spunea, ca un reproș la activitatea conducătorilor acestei instituții că „în Comitet văd numai personalitatea domnului Iorga, iar publicațiile sînt tot ale domniei sale”²⁰. Dintre lucrările tipărite sub auspiciile Ligii avîndu-l ca autor pe N. Iorga amintim: „Către frații din Ungaria — cuvinte ale unui voitor de bine împotriva rătăciților și a cumpăraților — 1911”, „Breve storia dei Rumeni — 1911” — lucrare difuzată în Italia, „Dreptul la viață al statelor mici” — 1915.

Una din publicațiile editate de Liga Culturală la inițiativa lui N. Iorga a fost Calendarul Ligii, editat din 1908 și care a apărut cu regularitate în tot timpul vieții savantului cuprinzînd „chipuri de domni și de români mari, vederi de monumente istorice, poezii originale, poezii, descrieri de călătorii, articole de istorie. Prin acest calendar istoricul făcea mulțimii educația patriotică înfățișîndu-i portretele marilor domnitori din istoria neamului, figurile cărturarilor ardeleni care au

¹⁸ *Calendarul Ligii Culturale pe anul 1910*, p. 25—26.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Congresul Ligii Culturale de la Craiova*, „*Neamul Românesc*”, an VI. 8 iunie 1911, p. 1007.

fost „predicatorii unității culturale”, evidențiind faptele de cultură și suferințele ardelenilor²¹.

Tot din inițiativa lui N. Iorga, pe lângă secțiile Ligii se vor organiza biblioteci populare, iar în localitățile rurale unde numărul știutorilor de carte era limitat case de sfat și citire. Prima bibliotecă populară din țară a fost înființată chiar de N. Iorga²². Ea a fost inaugurată la 4 noiembrie 1907 la Iași, dotată cu cărți din biblioteca personală a savantului, iar cheltuielile de întreținere au fost suportate de N. Iorga care și-a sacrificat pentru aceasta indemnizația sa de deputat. Ulterior au fost înființate asemenea biblioteci pe lângă un mare număr de secții ale Ligii între care cele din Galați²³, Goicea-Mică-Dolj²⁴, Ploiești²⁵, București²⁶. În ceea ce privește casele de sfat și citire, în cadrul cărora erau lecturate cărți privind istoria românilor, merită a fi remarcată activitatea desfășurată de Liga Culturală în județul Tecuci unde numai în perioada ianuarie 1911 — februarie 1912, au fost înființate asemenea așezăminte în patru localități rurale: Valea Rea, Brăhășești, Ungureni, Honcești²⁷.

Una dintre problemele cele mai importante pe care Liga Culturală trebuia să le rezolve pentru a-și putea desfășura activitatea era aceea a fondurilor. Nesuținută de stat, Liga trebuia să găsească singură mijloacele de susținere și în acest scop, la inițiativa lui N. Iorga secțiile Ligii vor organiza serbări și festivaluri anuale, fondurile rezultate fiind folosite la dotarea bibliotecilor, tipărirea unor lucrări, cumpărarea unor obiecte oferite ca premii în cadrul concursurilor organizate și sporirii bugetului general al Ligii. În cadrul acestor festivaluri se organizau spectacole din care nu lipseau cîntecele și dansurile naționale, se țineau conferințe privind trecutul românesc, arta și cultura poporului român. Astfel, în cadrul serbării organizate în 1908 de Secția București a Ligii, la Teatrul Liric, Tzigara Samurcaș a conferențiat despre „Arta Românească”, iar orchestra lui Dinicu a executat mai multe bucăți muzicale. O manifestare asemănătoare a avut loc la Iași unde corul a cîntat „Hora Unirii” și „Deșteaptă-te Române”, iar unul dintre participanți a vorbit despre „Rostul ideii naționalității în desfășurarea istoriei popoarelor”²⁸.

Unele din aceste festivaluri s-au bucurat de colaborarea directă a lui Nicolae Iorga în calitate de conferențiar. Astfel la Rîmnicu Sărat

²¹ Barbu Theodorescu, *op. cit.*, p. 227.

²² I. Burlacu, *Din viața și activitatea lui N. Iorga, Revista Arhivelor*, an XLVIII, vol. XXXIII, p. 442.

²³ „*Neamul Românesc*”, an III, nr. 4, 9 ianuarie 1908, p. 64.

²⁴ „*Neamul Românesc*”, an III, nr. 18, 10 februarie 1908, p. 64.

²⁵ „*Neamul Românesc*”, an V, nr. 2, 4 ianuarie 1910, p. 24.

²⁶ „*Neamul Românesc*”, an VI, nr. 111—112, 4 octombrie 1911, p. 1992.

²⁷ „*Neamul Românesc*”, an VII, nr. 80, 20 iulie 1912, p. 1276.

²⁸ „*Neamul Românesc*”, an III, nr. 13, 30 ianuarie 1908, p. 198.

a vorbit despre „Sentiment național și idee națională”²⁹, la Galați — despre „Chestia națională, datoria României și a Românilor neliberei”³⁰, iar la Ploiești — despre „Imperativul Național”³¹.

O serie de acțiuni inițiate de N. Iorga vor urmări cunoașterea secțiile Ligii Culturale din ținuturile românești nelibere. Dintre acestea foarte interesante au fost serbările organizate de secțiile Fălticeni³² și Suceava³³ ale Ligii, în cadrul cărora tînărul scriitor Mihail Sadoveanu a conferențiat despre „Starea culturală din timpul actual” și despre „Rolul Ligii Culturale și Ideea Națională de la cronicari și Eminescu în zilele actuale”.

Între acțiunile organizate de Liga Culturală la inițiativa lui Nicolae Iorga, de un răsunet deosebit s-au bucurat pelerinajele la locurile istorice legate de mari momente din *lupta românilor* pentru unitatea națională. Evocările făcute cu aceste ocazii constituiau nu numai un elogiu adus înaintașilor ci și un îndemn la adresa contemporanilor pentru desăvîrșirea a ceea ce se începuse în trecut. Astfel la 8 noiembrie 1908, cu ocazia împlinirii a 310 ani de la cucerirea Ardealului, a fost organizat un pelerinaj la Mănăstirea Dealu, la care au participat membri ai secțiilor Ligii din București, Ploiești și Pitești. În evocarea făcută cu această ocazie, N. Iorga spunea: „N-am venit la mormîntul lui Mihai Viteazul ca la orice mormînt. Căci sînt morminte închise și altele pe care nimic, nici o voință dușmană, nici o tiranie nu le poate închide. Și mormîntul lui Mihai Viteazul e dintre acelea care nu pot fi închise. Acolo se zbu-ciumă neîmpăcat și dureros idealul nostru. Și cît timp va fi neîmplinit acest ideal ce se zbu-ciumă în durere nu va avea loc și ceas de odihnă pentru acel mort de acolo care e viu în cugetele noastre, rîvnitoare spre dreptate, spre lumină, spre putere a acestor cugete”³⁴. Un alt pelerinaj a fost organizat în vara anului 1911 la mormîntul domnitorului Radu Șerban de la Comana, cu ocazia căruia participanții au glorificat amintirea domnitorului, manifestarea bucurîndu-se de o mare participare³⁵.

O serie de acțiuni inițiate de N. Iorga, vor urmări cunoașterea mai apropiată a românilor din regat cu cei din ținuturile supuse Austro-Ungariei. Între acestea se remarcă în mod deosebit cele desfășurate la Vălenii de Munte în cadrul cursurilor de vară inițiate din 1908 și Serbările Ligii inaugurate la 28 august 1911 la București.

²⁹ „*Neamul Românesc*”, an IV, nr. 128, 13 noiembrie 1909, p. 2190.

³⁰ „*Neamul Românesc*”, an V, nr. 45, 9 aprilie 1910, p. 710—711.

³¹ „*Neamul Românesc*”, an VIII, nr. 12—14, 13 februarie 1913, p. 180.

³² „*Neamul Românesc*”, an VI, nr. 9, 28 ianuarie 1911, p. 142.

³³ „*Neamul Românesc*”, an VI, nr. 17, 15 martie 1911, p. 301.

³⁴ N. Iorga, *Învățăturile ce le dă Mihai Viteazul*, „*Neamul Românesc*”, an III, nr. 128, 13 noiembrie 1908, p. 2127.

³⁵ „*Neamul Românesc*”, an IV, nr. 74, 4 iulie 1911, p. 1183.

Cursurile de vară de la Vălenii de Munte, manifestare de mare prestigiu ce se va tradiționaliza sub forma „Universității populare N. Iorga” s-au bucurat de la început de o mare popularitate. Programul cursurilor axat pe probleme privind istoria poporului român se orienta după faptul că „beneficiarii lui erau în primul rînd ardeleni, cărora nu le era dat supt dominația maghiară și austriacă să cunoască trecutul propriei lor nații”³⁶. Prilejuind întîlnirea an de an a unui tot mai mare număr de români din toate ținuturile românești, cursurile de vară au constituit așa cum se sublinia în „Neamul Românesc” „o adevărată școală de entuziasm și de educație națională”³⁷. Merită subliniat faptul că la aceste cursuri au conferențiat personalități de prestigiu din țară și de peste hotare, dintre care amintim pe: N. Iorga, Ștefan Bogdan, Vasile Bogrea, Vasile Pârvan, A. D. Xenopol, Virgil Arion, Simion Mîndrescu, Charles Diehl, Matei Bartoli, Carlo Togliavini, etc., prezența multora dintre aceștia datorîndu-se lui N. Iorga.

În ceea ce privește Serbările Ligii Culturale desfășurate la București în vara anului 1911 acestea au avut drept scop „să cheme pe frații de pretutindeni la o înfrățescă întîlnire în capitala regatului român, în capitala României a culturii românești, întîlnire care să învetereze și să întărească conștiința unității noastre culturale, solidaritatea noastră națională”³⁸. Serbările au cunoscut un imens succes, numărul participanților depășind 100.000, mulți veniți din Ardeal și Bucovina. O impresie deosebită a făcut-o delegația românilor bucovineni formată din aproximativ 1.000 de oameni, îmbrăcați în costume naționale cu tricolor³⁹. Comentînd evenimentul, „Neamul Românesc” sublinia că la manifestări au participat mai ales oameni din popor, considerînd aceasta „ca un semn al vremii”⁴⁰.

În vederea sporirii interesului pentru edițiile următoare ale Serbărilor, Nicolae Iorga a propus un program provizoriu ale cărei puncte prevedeau: organizarea unui concurs pentru cel mai frumos imn înălțat sufletului românesc; cea mai frumoasă arie pentru acest imn; cel mai practic și mai ieftin port românesc care să se poată generaliza cu uniformă de școli. De asemenea propunea ca fiecare societate muzicală din țară să delege cîte-o cîntăreată de arii românești, organizîndu-se un concurs dotat cu premii pentru desemnarea cîștigătoarei⁴¹.

Activitatea Ligii Culturale impulsionată de entuziasmul secretarului său general va cunoaște o dezvoltare ascendentă de-a lungul ani-

³⁶ *Calendarul Ligii Culturale pe anul 1929*, București, Ed. Ligii Culturale, p. 8.

³⁷ *Cursurile de vară, „Neamul Românesc”*, an IV, nr. 6, 18 ian. 1909, p. 91.

³⁸ „*Neamul Românesc*”, an IV, nr. 100, 6 septembrie 1911, p. 1587.

³⁹ „*Neamul Românesc*”, an VI, nr. 98, 2 septembrie 1911, p. 1393—4.

⁴⁰ „*Neamul Românesc*”, an IV, nr. 100, 6 septembrie 1911, p. 1587.

lor. Liga a reușit să stimuleze curentul general de opinie în rîndul maselor în privința necesității dezrobirii ținuturilor românești aflate sub dominația austro-ungară, curent ce se va manifesta cu putere după izbucnirea primului război mondial.

Tocmai acum însă în conducerea Ligii vor avea loc o serie de frămîntări generate mai ales de încercarea președintelui acesteia Virgil Arion, germanofil cunoscut, de a îndrepta atenția Ligii spre alte direcții decît cele pentru care militase pînă atunci. Aceste frămîntări vor determina demisia pentru scurtă vreme a lui N. Iorga din Comitetul Central al Ligii. În această situație pentru clarificarea poziției pe care Liga trebuia să o adopte față de evenimentele în curs, s-a hotărît convocarea în decembrie 1914 a Congresului extraordinar al Ligii Culturale. Cu acest prilej a fost ales un nou Comitet Central, din care făceau parte Nicolae Filipescu, Nicolae Iorga, Tache Ionescu, Dr. C. Istrati, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Ion Grădișteanu, Simion Mîndrescu, Octavian Goga, George Ranetti, Ștefan Bogdan și inginerul Lucaciu. Președinte al Ligii a fost ales Vasile Lucaciu, alegerea sa fiind semnificativă pentru orientarea activității Ligii.

Ca linie de conduită, Congresul a fixat noului Comitet Central sarcina „accelerării printr-o bună și sănătoasă pregătire a tuturor straturilor populației românești, a momentului liberării românilor din Austro-Ungaria... care... „azi își varsă singele pentru o patrie vitregă“, editarea cu începere de la 1 ianuarie 1915 a ziarului „Unitatea națională“ și în sfîrșit evitarea în conștiința sigură a intereselor naționale, a orice ar putea să fie interpretate ca interese de partid sau de persoane⁴². Totodată Liga și-a schimbat numele în „Liga pentru unitatea politică și națională a tuturor românilor“. Nicolae Iorga a alcătuit noul program al Ligii cuprins în ideea că „singura politică externă pe care o poate îmbrățișa și servi cu devotament „Neamul românesc e aceea care tinde la grăbirea de liberare a românilor siliți a-și da viața în marginile monarhiei austro-ungare, care n-a găsit niciodată dreptate pentru dînșii“⁴³ — această politică fiind „singura cu putință pentru statul național cu legitime revendicații naționale care e România“.

Este cunoscut faptul că în fața evenimentelor guvernul român a hotărît să rămînă în neutralitate, hotărîre pe care Comitetul Central al Ligii Culturale o va aproba în unanimitate. Nicolae Iorga a fost în aceste momente unul dintre cei mai fermi apărători ai politicii guvernului, considerînd neutralitatea ca poziția cea mai profitabilă pentru statul român. „Grija de căpetenie — considera N. Iorga — privește totuși statul liber, fără de care totul recade în haos. Și o înfrîngere măcar a acestui stat,

⁴² „*Neamul Românesc*“, an IX, nr. 50, 21 dec. 1914, p. 1.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Intrunirea Ligii Culturale*, Vălenii de Munte, 1913, p. 31.

înseamnă o aminare indefinită a îndeplinirii idealului. A găsi formula care să-i deschidă drumul spre viitor fără primejduirea prezentului, aceasta e problema"⁴⁵.

În anii neutralității Liga a desfășurat o puternică acțiune în vederea mobilizării maselor, pentru ca atunci când guvernul va decide intrarea în război, întreaga suflare românească să fie pregătită pentru marea înclăștare din care avea să iasă statul național unitar, Manifestul Ligii lansat la începutul anului 1915 afirmând că „Unitatea culturală fără unitate politică nu are nici o cheazășie”⁴⁶. Afirmând încrederea în faptul că în urma războiului se va realiza idealul național, Manifestul nota că „din războiul uriaș ce a cuprins aproape toate neamurile... va ieși... o lume nouă... alcătuirile vechi se vor desface, iar noile alcătuiuri... se vor baza... pe dreptul fiecărui neam de a trăi laolaltă o viață națională și liberă... subliniindu-se în același timp că „o astfel de renaștere nu se poate fără jertfe, fără jertfe grele și dureroase”... pentru că... „Nu din fericita coincidență a evenimentelor, nici din bunăvătatea altora va ieși România cea Mare”. Afirmând mai departe că „nu ea va hotărî ceasul jertfei, Liga vestea pe toți românii... să fie gata... să fie neclintiți... întrucît împrejurare prielnică ca cea de acum, nu va mai fi”⁴⁷.

În vederea mobilizării maselor Liga va iniția în prima parte a anului 1915 în București, Galați și Iași mari întruniri publice în cadrul cărora membrii Comitetului Central vor ține înflăcărate cuvântări exprimându-se încrederea în apropiata eliberare a fraților supuși și realizarea unității naționale. În discursul ținut la întrunirea publică organizată de Ligă la 15 februarie 1915 la București, N. Iorga declara: „Întregul nostru trecut arată că România nu poate să aibă altă politică, decît politica unui stat național, care tinde să-și capete hotarele sale naționale. Noi — spunea Iorga — n-avem cuceriri de făcut în dauna altora, noi n-avem glorie nebună de căutat dincolo de marginile dreptului; noi venim înaintea lumii cu conștiința dreptului nostru întreg și nu cred că este pe pămînt sau în cer, o putere care să ne poată împiedica de a ridica acest suprem strigăt pentru dreptate”⁴⁸.

Convingerea lui N. Iorga în apropiata realizare a unității naționale se baza nu numai pe justetea acestei cauze, dar și pe încrederea în inevitabila prăbușire a Austro-Ungariei în marele război. „Este un cutremur astăzi — declara N. Iorga în cadrul întrunirii organizate de Liga Culturală la Galați la 19 aprilie 1915 — cel mai strașnic cutremur

⁴⁵ N. Iorga, *Neutritii*, „*Neamul Românesc*”, an IX, nr. 42, 26 oct. 1914, p. 1.

⁴⁶ *Manifestul Ligii*, „*Neamul Românesc*”, an X, nr. 1, 4 ian. 1915, p. 3.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Întrunirea Ligii Culturale ținută la București în ziua de 15 februarie 1915*, Vălenii de Munte, Tipografia Neamul Românesc, 1915, p. 36.

care a mișcat vreodată pământul... Lutul așternut peste stîncă lunecă la vale, lunecă la vale imperialismul păcătos al Austro-Ungariei, tîrînd cu dînsul și dînd prăpastiei tot ceea ce s-a prins pe nestabila sa suprafață; dar biruitoare după scurgerea acestor luturi rămîne stîncă eternă a dreptului nezguduit. Și din adîncul acestei stînci țîșnesc izvoarele curate pe care nimeni nu le bănuia pînă atunci... izvoarele credinței în idealul nou al moralității naționale a oamenilor⁴⁰.

Anul 1916 va aduce evenimentul atît de mult așteptat al intrării României în război. După doi ani de neutralitate România declară război Austro-Ungariei, la 15 august, armatele române intrînd în Ardeal. Făcîndu-se ecoul Ligii Culturale, a întregului neam românesc, N. Iorga nota cu sufletul plin de emoție: „a sosit un ceas pe care-l așteptam de peste două veacuri, pentru care am trăit întreaga noastră viață națională, pentru care am muncit și scris, am luptat și am gîndit. A sosit ceasul în care cerem și noi lumii cîstit, cu arma în mînă, cu jertfa a tot ceea ce avem, ceea ce alte neamuri mai fericite au de atîta vreme, dreptul de a trăi pentru noi, dreptul de a nu da nimănui din ostenele noastre”⁴¹.

Intrarea României în război a încheiat un capitol din viața Ligii Culturale. În condițiile războiului Liga și-a încheiat activitatea, întrucît „O parte din membrii Comitetului Central nu mai erau în țară, alții au intrat în oficialitatea ministerială a pribegiei, și orice influență corporativă asupra unor mai mari mase de public devenise imposibilă prin risipirea unei lumi exasperate de cele mai mari lipsuri și de cele mai dureroase suferinți, ca și prin constrîngerile oficiale și prin închiderea viitorului de o negură pe care o puteau străbate numai cutezătoarele priviri ale unui extraordinar entuziast sau ale unei convingeri nezguduite”⁴². Liga își realizase menirea pentru care fusese creată, desfășurarea evenimentelor urmînd să confirme justetea idealului pentru care aceasta a militat.

Eroismul de care armata română a dat dovadă în anii războiului a fost și o consecință a acțiunii dusă de Liga Culturală în vederea stîmulării și consolidării conștiinței naționale. În acest context un merit important revine lui Nicolae Iorga căruia i se datorește nu numai regenerarea Ligii, ci și mai mare parte a acțiunilor inițiate de aceasta. Mai mult decît oricare din conducătorii Ligii Culturale, Nicolae Iorga s-a identificat cu țelurile acesteia, servindu-le prin toate mijloacele

⁴⁰ „*Neamul Românesc*”, an X, nr. XVII, 26 aprilie 1915, p. 1—2.

⁴¹ „*Neamul Românesc*”, an VII, nr. 87, 7 august 1912, p. 1393—1394.

⁴² N. Iorga, *Ceasul*, „*Neamul Românesc*”, 1916, 21 august 1916, p. 1.

⁴³ *Calendarul Ligii Culturale pe anul 1920*, Tipografia Ligii Culturale, 1920, p. 21—22.

care i-au stat la îndemână : scris, cuvînt, faptă. Activitatea desfășurată de Nicolae Iorga în cadrul Ligii Culturale a relevat odată în plus patriotismul marelui istoric, dragostea neîărmurită pentru poporul din mijlocul căruia s-a ridicat, sentimente care l-au animat întreaga sa viață și pe care le va demonstra în anii care au urmat realizării statului național unitar român, cînd se va afla în avangarda luptei pentru apărarea independenței și suveranității României.

NICOLAE IORGA ET LA LIGUE CULTURELLE

RÉSUMÉ

Au début du XX-e siècle, la réalisation de l'Etat national unique c'était la plus importante de toutes les questions à résoudre pour le peuple roumain. Les plus actives forces de notre nation ont été engagées dans cette action, un très important rôle a joué „La ligue pour l'unité culturelle de tous les Roumains“, initiée à but de la réalisation de l'unité culturelle des Roumains, comme le premier pas pour l'unité politique, à Bucarest en 1891.

L'activité de la Ligue culturelle a connu un grand essor surtout après 1907, lorsqu'elle a été reconnue officiellement par l'Etat roumain; le principal animateur a été Nicolae Iorga.

Notre étude relève la contribution du savant N. Iorga à l'activité de la Ligue culturelle pendant la période de 1907—1916. N. Iorga a rédigé le programme, fondé sur l'idée de l'unité politique, a proposé des actions pour stimuler la conscience nationale afin de préparer les masses populaires pour la grande preuve — la lutte pour l'unité nationale. Parmi ces actions, remarquons : la constitution des bibliothèques publiques, des cercles de lecture, la diffusion des ouvrages consacrés à l'idée de l'union grâce à une imprimerie initiée par lui-même, des excursions aux lieux qui rappellent des moments importants de notre histoire nationale, des cours d'été organisés à Văleni de Munte qui sont devenus des Universités populaires „N. Iorga“ — pour les Roumains de toutes les provinces, surtout pour ceux des provinces qui ne faisaient encore partie de l'Etat roumain.

A la fin, on présente les actions de la Ligue dans la période de neutralité de la Roumanie dont les grandes assemblées publiques organisées le printemps de 1915 à Bucarest, Iassy, Galatzi, jusqu'à à l'entrée de notre pays dans la première guerre mondiale, à la suite de laquelle l'Etat national roumain a été constitué.

